

УДК 336.143:371(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4263/2025-3-7>

Кульчицька Н.Є.

*кандидат економічних наук, доцент
Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу
Західноукраїнського національного університету*

Kulchytska Nadiia

*PhD in Economics, Associate Professor
Chortkiv Educational and Scientific Institute of Entrepreneurship and Business
of the West Ukrainian National University, Chortkiv*

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОДЕЛІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ОСВІТИ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

TRANSFORMATION OF THE FINANCIAL SUPPORT MODEL FOR MUNICIPAL EDUCATION: A METHODOLOGICAL DIMENSION

АНОТАЦІЯ

Потреба у системному дослідженні процесу становлення та трансформації моделі фінансового забезпечення муніципальної освіти зумовлена суттєвими змінами у державному управлінні, бюджетній політиці та фінансово-економічній системі країни. Актуальність теми пов'язана з існуючими проблемами централізації бюджетних ресурсів, низькою ефективністю механізмів фінансового перерозподілу та обмеженими можливостями підтримки місцевих освітніх ініціатив. У дослідженні розглядаються питання методологічного підходу до формування нової моделі фінансування, що сприятиме фінансовій самодостатності територіальних громад, прозорості бюджетних процесів та впровадженню інноваційних інструментів управління. Особлива увага приділяється аналізу впливу децентралізації, оптимізації бюджетного планування, а також стимулюванню розвитку муніципальної освіти у контексті сучасних соціально-економічних викликів.

Ключові слова: фінансове забезпечення, муніципальна освіта, бюджетна політика, децентралізація, інноваційні фінансові інструменти, управління фінансами.

ANNOTATION

The need for a systematic study of the formation and transformation of the model of financial support for municipal education is due to significant changes in public administration, budget policy and the financial and economic system of Ukraine. The relevance of the topic is associated with the problems of centralization of budgetary resources, imperfection of redistribution mechanisms, low efficiency of the subsidy system and limited opportunities to support educational initiatives at the local level. It is important to develop new methodological approaches that will contribute to the financial self-sufficiency of territorial communities, transparency of budget processes and the introduction of innovative management tools. The study covers the analysis of financial relations between different levels of government, mechanisms for distributing and controlling resources that affect the quality and accessibility of education in communities. Particular attention is paid to the impact of decentralization on the financial capacity of territorial communities, the modernization of inter-budgetary relations and the development of municipal education. The paper proposes a model of financial provision, which includes the goal, object, tasks, tools and performance indicators. The model contributes to the systematization of financing mechanisms, forecasting the consequences of reforms, increasing transparency and accountability in the use of budget funds. The methodology involves five stages: specifying the problem, methodological justification, analytical assessment of resources, studying the impact of decentralization and developing strategic priorities using various scientific methods. An important role is played

by the principles of systematicity, comprehensiveness, unity of theory and practice, as well as digital technologies to increase the efficiency of financial management. The study is relevant for overcoming modern challenges in financing municipal education, promoting sustainable development of the educational sector at the local level, ensuring the quality and accessibility of educational services for all citizens.

Keywords: financial provision, municipal education, budget policy, decentralization, innovative financial instruments, financial management.

Постановка проблеми. Сучасні зміни в державному управлінні та бюджетній політиці, разом зі складною фінансово-економічною ситуацією, вимагають системного дослідження моделі фінансового забезпечення муніципальної освіти. Існуюча система має серйозні недоліки, які перешкоджають ефективному управлінню та розвитку освіти на місцевому рівні. Надмірна централізація бюджетних ресурсів, недосконалість фіскального перерозподілу, обмежена гнучкість у використанні коштів громадами та недостатня прозорість є основними проблемами, які перешкоджають ефективному фінансуванню муніципальної освіти. Актуальним завданням є глибоке вивчення сучасної моделі фінансування муніципальної освіти та розробка практичних рекомендацій для її вдосконалення в умовах фіскальної децентралізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій у сфері фінансового забезпечення муніципальної освіти показує, що ця проблема активно вивчається як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, зокрема в працях Гусарева С., Тихомирова О. [2], Спасів Н. [4] та Юрія С. [5], Лондар С., Гапон В., Литвинчук А., Терещенко Г., Лондар Л. [6]. Ці дослідники приділяють значну увагу питанням міжбюджетних відносин, децентралізації фінансування та пошуку ефективних механізмів розподілу ресурсів.

Водночас, попри значну кількість досліджень, більшість з них зосереджена на загальнонаціональному рівні, що залишає недостатньо висвітленими проблеми фінан-

сового забезпечення на рівні територіальних громад.

Це свідчить про нагальну потребу у деталізованому вивченні та розробці нових методологічних підходів, які враховують специфіку муніципального фінансування в умовах децентралізації, забезпечуючи ефективність і прозорість фінансових процесів на місцевому рівні.

Постановка завдання. Мета статті полягає у розробці комплексної моделі фінансового забезпечення муніципальної освіти, яка б враховувала сучасні виклики державного управління, бюджетної політики та економічної динаміки. Завдання передбачає розробку методології, що забезпечить оптимізацію бюджетного планування, впровадження інноваційних фінансових інструментів, підвищення прозорості і підзвітності, а також стимулювання розвитку місцевих освітніх ініціатив. Водночас потрібно врахувати вплив децентралізації та суспільних очікувань щодо якості освіти для забезпечення сталого розвитку муніципальної освітньої системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні деформації в системі фінансового забезпечення освіти істотно ускладнюють ефективне управління бюджетними ресурсами та звужують можливості для розвитку освітньої інфраструктури на місцевому рівні. Трансформаційні процеси, що відбуваються у сфері муніципальних фінансів, вимагають переосмислення наукових підходів та оновлення методологічних інструментів дослідження муніципальної освіти як специфічного сектора соціально-економічної системи.

В умовах реформування міжбюджетних відносин, зростання суспільних очікувань щодо якості освітніх послуг та впровадження інноваційних фінансових інструментів постає потреба в розробленні оновленої моделі фінансового забезпечення муніципальної освіти. Така модель має бути не лише аналітичною основою для дослідження, а й практичним інструментом для підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами, забезпечення прозорості та публічності їх використання, а також розширення можливостей взаємодії зі стейкхолдерами. У цьому контексті особливої актуальності набуває реалізація положень Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р, яка окреслює стратегічні напрями децентралізації влади та підвищення фінансової самостійності громад [3].

У сучасних умовах трансформації системи місцевого самоврядування та оновлення фінансових механізмів забезпечення муніципальної освіти виникає об'єктивна потреба у глибшому осмисленні її теоретико-методологічних засад. Значущими в цьому контексті є напрацювання вітчизняних науковців, які заклали основу для формування наукової парадигми фінансів об'єднаних територіальних громад як цілісної, стратегічно орієнтованої системи [4, с. 155].

Спасів Н. Я. обґрунтовує необхідність розгляду фінансового потенціалу громад як багатовимірного явища, що включає не лише суто ресурсну спроможність, а й інституційну, управлінську та соціальну компоненти. Такий підхід є релевантним і для аналізу фінансування муніципальної освіти, адже дозволяє розглядати її не ізольовано, а як частину інтегрованої фінансово-управлінської системи на місцевому рівні.

Водночас фундаментальні положення фінансової парадигми місцевого самоврядування, запропонованої С. І. Юрієм, розкривають глибші аспекти взаємозв'язку між фінансовою автономією територіальних одиниць та ефективністю реалізації публічних функцій, зокрема у сфері освіти [5, с. 7]. Акцентовано увагу на необхідності створення фінансової моделі, що забезпечуватиме реальну бюджетну самостійність громад, як ключову умову ефективного функціонування місцевої влади.

Отже, узагальнення наукових підходів до формування фінансової парадигми ОТГ і місцевого самоврядування дає змогу обґрунтувати теоретичну базу для побудови оновленої моделі фінансового забезпечення муніципальної освіти, орієнтованої на сталість, адаптивність та ефективність управлінських рішень.

Оновлена модель фінансового забезпечення муніципальної освіти має складатись із кількох взаємопов'язаних компонентів, кожен із яких виконує свою роль у формуванні цілісної системи управління фінансовими ресурсами:

1. Мета – полягає у двох ключових напрямках:
 - науковому осмисленні сутності та механізмів фінансового забезпечення;
 - практичному забезпеченні адекватного ресурсного супроводу освітніх установ на рівні територіальних громад для досягнення якісних результатів освітньої діяльності.
2. Об'єкт дослідження – фінансові відносини, що формуються між різними рівнями управління та суб'єктами освітньої сфери у межах територіальних громад. Ці відносини охоплюють формування, розподіл, використання і контроль фінансових ресурсів, які впливають на розвиток муніципальної освіти.
3. Завдання – спрямовані на формування ефективної, стійкої та адаптивної системи фінансового забезпечення, що включає:
 - оптимізацію бюджетного планування;
 - впровадження інноваційних фінансових механізмів;
 - підвищення прозорості та підзвітності у використанні коштів;
 - стимулювання розвитку освітніх ініціатив і покращення якості освітніх послуг.
4. Інструменти – комплекс методів і технологій, який складається з:
 - загальнонаукових методів;
 - спеціалізованих фінансово-економічних методів;
 - інноваційних технологій.

5. Індикатори – показники ефективності фінансового забезпечення, що дозволяють оцінити якість та результативність розподілу ресурсів, наприклад:

- частка бюджету, спрямованого на муніципальну освіту;
- рівень покриття освітніх потреб;
- показники прозорості і підзвітності;
- індекси задоволеності якістю освітніх послуг.

Запропонована модель відіграє важливу роль у науковому дослідженні та практичній реалізації фінансового забезпечення муніципальної освіти, виконуючи широкий спектр функцій. По-перше, вона сприяє глибокому розумінню сутності фінансових процесів у цій сфері, що є основою для подальшого аналізу і розробки ефективних рішень. Описова функція моделі полягає у систематизації та класифікації різноманітних явищ і механізмів фінансування, що допомагає упорядкувати знання та створити цілісну картину функціонування системи.

Завдяки пояснювальній функції методологія дає змогу визначити причини та закономірності, які формують розвиток фінансової системи муніципальної освіти, що є необхідним для усвідомлення чинників, що впливають на ефективність фінансового забезпечення. Водночас прогностична функція дозволяє передбачати можливі тенденції та наслідки впроваджуваних реформ, що допомагає адаптувати політику та управлінські рішення до майбутніх викликів.

Контрольна функція моделі сприяє встановленню стандартів і норм, які регламентують фінансову діяльність у муніципальному освітньому просторі, забезпечуючи відповідність дій нормативним вимогам та підвищуючи прозорість. Оцінна функція дає змогу оцінити ефективність застосовуваних фінансових інструментів, визначити їх доцільність і вплив на розвиток освітньої сфери.

Крім того, освітньо-виховна функція методологічної моделі сприяє формуванню у керівників і фахівців управління компетенцій та культури фінансової відповідальності, що є важливим аспектом сталого розвитку системи. Прикладна функція полягає у безпосередньому застосуванні наукових знань і методів для

вдосконалення механізмів фінансового забезпечення муніципальної освіти, що забезпечує зв'язок теорії з практикою і сприяє підвищенню ефективності фінансування [6, с. 101].

Для ефективного дослідження у цій сфері варто виділити п'ять послідовних етапів:

Перший етап – конкретизація проблеми – передбачає чітке визначення обсягу, меж і сутності проблем фінансового забезпечення муніципальної освіти. На цьому етапі здійснюється ідентифікація ключових викликів і бар'єрів, які перешкоджають ефективному фінансуванню освітніх закладів на місцевому рівні.

Другий етап – методологічне обґрунтування – полягає у виборі та формуванні комплексної системи теоретичних підходів, концепцій і методів збору та аналізу даних. Цей етап забезпечує наукову основу для всього дослідження, допомагаючи вибудувати цілісну картину фінансового забезпечення муніципальної освіти.

Третій етап – аналітична оцінка бюджетних ресурсів – включає системний збір, обробку та аналіз кількісних і якісних даних щодо обсягів, структури та ефективності використання бюджетних коштів. Це дає змогу об'єктивно оцінити стан фінансування освітньої сфери в громадах.

Четвертий етап – вивчення впливу децентралізації – присвячений аналізу наслідків бюджетної та адміністративної децентралізації на фінансову спроможність територіальних громад. Оцінюється, як зміни у розподілі ресурсів впливають на якість та доступність муніципальної освіти.

П'ятий етап – розробка стратегічних пріоритетів – передбачає формулювання практичних рекомендацій, стратегій і конкретних кроків, спрямованих на підвищення ефективності фінансового забезпечення освітньої сфери. Мета цього етапу – забезпечити сталий розвиток і прозорість системи фінансування муніципальної освіти.

Для успішної реалізації кожного з п'яти етапів дослідження фінансового забезпечення муніципальної освіти застосовується широкий спектр наукових методів, що забезпечують комплексний та глибокий аналіз проблеми.

Рис. 1. Основні етапи наукового дослідження фінансового забезпечення муніципальної освіти

Джерело: сформовано автором

На початкових етапах, таких як конкретизація проблеми і методологічне обґрунтування, використовуються загальнонаукові методи. Зокрема, логічний аналіз допомагає систематизувати наявні знання, визначити ключові поняття, формулювати гіпотези та побудувати структуру дослідження. Метод моделювання дає змогу створити теоретичні або емпіричні моделі фінансових процесів, що сприяє більш глибокому розумінню механізмів функціонування системи фінансування муніципальної освіти.

На етапі аналітичної оцінки бюджетних ресурсів широко застосовуються спеціалізовані методи фінансово-економічного аналізу. Вони включають оцінку обсягів фінансування, структури видатків, ефективності використання бюджетних коштів, виявлення тенденцій і аномалій у фінансових потоках. Крім того, статистичний багатовимірний аналіз дозволяє врахувати комплекс взаємопов'язаних факторів, що впливають на фінансовий стан муніципальної освіти, і виявити приховані закономірності, які не помітні при використанні однофакторних методів.

Під час вивчення впливу децентралізації застосовуються методи порівняльного аналізу, які дозволяють оцінити зміни в обсягах і структурі фінансування до і після проведення реформ, а також методи експертних оцінок для аналізу якісних аспектів впливу децентралізації на спроможність територіальних громад [1, с. 50].

На заключному етапі – розробці стратегічних пріоритетів – використовуються методи стратегічного планування, SWOT-аналізу (оцінка сильних і слабких сторін, можливостей і загроз), а також інструменти ризик-менеджменту, що допомагають сформувати збалансовані та реалістичні рекомендації для підвищення ефективності фінансового забезпечення муніципальної освіти [2, с. 120].

Таким чином, поєднання загальнонаукових і спеціалізованих методів створює надійну методологічну базу, яка забезпечує глибокий, всебічний і об'єктивний аналіз, що є необхідною передумовою для розробки ефективних управлінських рішень у сфері фінансування муніципальної освіти.

Методологія, як сукупність принципів і засобів наукового пізнання, забезпечує глибоке осмислення сутності явищ. Серед основних принципів, що формують модель фінансового забезпечення муніципальної освіти, виділяються історичність, системність, комплексність, єдність теорії і практики, об'єктивність та динамізм розвитку. Ці принципи гарантують цілісність і достовірність наукових висновків [7].

Сучасна система фінансового забезпечення освіти в Україні зіштовхується з низкою ризиків і викликів: браком адекватних індикаторів ефективності, недостатньою участю місцевих органів влади у процесах управління, низьким рівнем цифрової трансформації та відсутністю

аналітичних моделей прогнозування. Для адаптації моделі до умов невизначеності необхідно впроваджувати програмні заходи, що включають удосконалення моніторингових механізмів, уточнення критеріїв оцінки ефективності, використання стратегічного планування і ризик-менеджменту, а також розвиток аналітично-інформаційних систем управління фінансами освіти [4, с. 57].

Важливу роль у реалізації нової моделі відіграють аналітичні, стратегічні та технологічні інструменти. Аналітичний блок включає різні види аналізу (SWOT, аналіз чутливості), стратегічний – застосування фінансового моделювання, а технологічний – використання Big Data, штучного інтелекту та цифрових платформ, які забезпечують прозорість і оперативність фінансових операцій на муніципальному рівні.

Таким чином, ефективне впровадження моделі фінансового забезпечення муніципальної освіти можливе лише за умови поєднання наукового підходу, практичного досвіду та цифрової трансформації. Методологічний базис повинен спиратися на цілісну систему принципів, інструментів і функцій, пристосованих до умов фіскальної децентралізації та суспільних вимог до якості освіти.

Висновки з проведеного дослідження. Сучасні виклики та трансформації в державному управлінні й бюджетній політиці вимагають розробки ефективної, прозорої та адаптивної моделі фінансового забезпечення муніципальної освіти, яка враховує децентралізацію і впровадження інноваційних інструментів. Запропонована методологічна модель включає комплексні принципи, інструменти та етапи дослідження, що забезпечують наукове обґрунтування, аналіз, прогнозування та практичне застосування для сталого розвитку освітньої сфери на рівні територіальних громад. Успішна реалізація моделі потребує поєднання наукового підходу, цифрової трансформації та активної участі місцевих стейкхолдерів для підвищення якості і ефективності фінансування муніципальної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Васильєва Н. В., Гринчук Н. М., Дерун Т. М., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади : навч. посіб. Київ, 2017. 119 с.
2. Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія. Київ : Віра-Р; Дакор, 2000. 506 с
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1.04.2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>
4. Спасів Н. Я. Наукова парадигма фінансів об'єднаних територіальних громад: концепт побудови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2019. Вип. 35. С. 154–158.

5. Юрій С. І. Фінансова парадигма місцевого самоврядування. *Світ фінансів*. 2004. № 1. С. 6–14
6. Londar S., Gapon V., Lytvynchuk A., Tereshchenko H., Londar L. School Education Financing in the Context of Decentralization: Cases of Ukraine. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol. 14. № 3. P. 101–125.
7. Mendizabal E., Hearn S., Anderson A., Hodgkin M. Inter-Agency Network for Education in Emergencies: A community of practice, a catalyst for change. International Institute for Educational Planning. 2011. P. 104. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002123/212379e.pdf>.

REFERENCES:

1. Vasylieva N. V., Hrynychuk N. M., Derun T. M., Kuibida V. S., Tkachuk A. F. (2017). *Mistsevyi biudzheth i finansove zabezpechennia obiednanoi terytorialnoi hromady : navch. posib* [Local budget and financial support of a united territorial community: a textbook]. Kyiv, p. 119.
2. Husariev S. D., Tykhomyrov O. D. (2000) *Yurydychna deontolohiia* [Legal deontology]. Kyiv Vira-R; Dakor, p. 506.
3. Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini [On approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine]. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1.04.2014 r. № 333-r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>.
4. Spasiv N. Ya. (2019). Naukova paradyhma finansiv obiednanykh terytorialnykh hromad: kontsept pobudovy [Scientific paradigm of finances of united territorial communities: concept of construction]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Ekonomika i menedzhment*, vol. 35, pp. 154–158.
5. Yurii S. I. (2004). Finansova paradyhma mistsevoho samovriaduvannia [Financial paradigm of local self-government]. *Svit finansiv*, no. 1, pp. 6–14.
6. Londar S., Gapon V., Lytvynchuk A., Tereshchenko H., Londar L. (2022). School education financing in the context of decentralization: Cases of Ukraine. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, vol. 14 (3), pp. 101–125.
7. Mendizabal E., Hearn S., Anderson A., Hodgkin M. (2011). Inter-Agency Network for Education in Emergencies: A community of practice, a catalyst for change. *International Institute for Educational Planning*, p. 104.